

НАЗВИ ВЗУТТЯ В СУЧАСНИХ СЕРЕДНЬОНАДДНІПРЯНСЬКИХ ГОВІРКАХ
Т. Б. Бобер, аспірантка кафедри українського мовознавства і прикладної лінгвістики
Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького
(Черкаси, Україна)

e-mail: tbobier@ukr.net
ORCID: 0000-0003-4151-7412

У статті на матеріалі, зібраному в сучасних середньонаддніпрянських говірках, визначено принципи номінації лексики на позначення взуття. Окреслено теоретичні аспекти дослідження, проаналізовано різночасові етнографічні та лінгвістичні праці науковців, присвячені вивченню теорії номінації в мовознавстві. Увагу зосереджено на мотивологічному підході до аналізу діалектної лексики, який представлено в працях зарубіжних і вітчизняних дослідників. Установлено систему термінів для опису зазначеної тематичної групи. У мовленні діалектоносців старшого покоління зафіксовано репертуар назв взуття, для якого характерна структурна розгалуженість. У складі досліджуваної тематичної групи виокремлено лексико-семантичні групи, їхні компоненти об'єднано на підставі спільної семантики й протиставлено за диференційними ознаками: час носіння, матеріал виготовлення, колір, спосіб виготовлення та крій. Описано мотиваційні ознаки, що вплинули на номінацію, установлено основні мотиваційні моделі та проаналізовано словотвірні засоби, які послуговували для творення одиниць досліджуваної групи. Принципи номінації сформовані на підставі узагальнення мотиваційних ознак, що є підґрунтям творення питомих слов'янських назв і зумовлені особливостями життя мовців, передають їхній практичний досвід.

Ключові слова: середньонаддніпрянські говірки, тематична група лексики, лексико-семантична група, диференційна ознака, мотиваційна ознака, мотиваційна модель.

Актуальність вивчення тематичної групи діалектної лексики на позначення взуття зумовлена потребою зберегти й докладно описати репертуар одного з найбільш динамічних фрагментів словникового складу народної мови.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Назви взуття достатньо повно досліджені в говорах різних наріч, зокрема північного в працях Ф. І. Бабія [1], Л. Г. Пономар (західнополіський говір) [10], Г. І. Гримашевич (середньополіський говір) [5]; південно-західного в дослідженнях Н. І. Пашкової [9], М. Ж. Дерке, О. Я. Гавадзин (закарпатські говірки) [6; 4], Г. Г. Березовської (східноподільські говірки) [2] та південно-східного в дисертаціях Т. В. Щербини (говірки середньонаддніпрянсько-степового порубіжжя) [11] і Н. Б. Клименко (східностепові говірки) [7].

Мета статті – представити репертуар назв взуття в сучасних середньонаддніпрянських говірках, визначити принципи номінації та динамічні зміни, що відбулися в цьому фрагменті лексики від II половини XIX століття до сьогодення.

Об'єктом аналізу в статті є тематична група назв взуття, засвідчена в мовленні представників старшого покоління із 64 середньонаддніпрянських говірок.

Матеріали й методи дослідження. Підґрунтям для написання статті стали польові записи автора, зібрані за розробленим питальником у сучасних середньонаддніпрянських говірках від інформантів старшого віку. Використано комплекс методів: експедиційний (для фіксації діалектного матеріалу), описовий (для інвентаризації й систематизації матеріалу), зіставний (для порівняння назв одягу, взуття та прикрас на різних часових зрізах).

Результати дослідження та їх обговорення. За спостереженнями дослідників народної мови, на номінацію взуття впливають такі диференційні ознаки: сезон носіння, стать користувача, матеріал виготовлення, спосіб виготовлення, особливості крою, що відображено в дослідженнях діалектологів [7; 5; 11; 2; 4]. Діалектний матеріал, записаний нами в середньонаддніпрянських говірках упродовж 2019–2020 років, структуруємо

залежно від сезону носіння на такі лексико-семантичні групи: 1) загальні назви взуття та супровідних понять; 2) назви літнього взуття; 3) назви зимового взуття.

У ХХ столітті в Україні відбулися бурхливі історичні події: революції, голодомор, Друга світова війна. Особливості тяжкого життя та побуту жителів Середньої Наддніпрянщини відображені в спогадах очевидців тих подій. Мовці з боєм згадують важкі дитячі роки, труднощі матеріального характеру, а особливо – брак одягу та взуття: *хо́дила в ш'колу в 'с'омий клас 'н'іс'л'а вой'ни 'боса // з б'ратом 'н'іди́мо 'первого 'верис'н'а / о'бо́йе 'бос'і // ота'ка бу́ла ни́щч'и'та* (Нв); *йа хо́дила у 'мати́риних 'вал'анках / до ш'коли хо́дила / то це а'бо йа в ш'колу / а'бо 'мати дес' 'н'іде / в од'них 'вал'анках* (Ір); *ни бу́ло в ч'о'му хо́дит' // в одно'му 'ч'обот'і 'бат'ковому / в одно'му 'мати́рино́му* (Вз); *два 'ч'оботи в 'мене бу́ло / і о'бидва на од'ну 'но́гу* (Тш); *в ш'колу хо́дила в ри'зинових 'ч'обот'ах / бу́магойу об'мотувала / бо о'нуч ни бу́ло* (Грб).

У науковій збірці етнографічних і фольклорних матеріалів II половини ХІХ століття, записаних під керівництвом П. П. Чубинського, члена південно-західного відділу Російського географічного товариства, окремий розділ присвячено опису житла й побуту українців. Дослідник дав коротку характеристику не тільки одягу, а й взуття, розрізняючи назви за диференційними ознаками: *стать користувача – «обувь мужская і обувь женская»; призначення – «обувь обыденная і обувь праздничная»; соціальний стан користувача – «обувь крестьян...обувь мѣщан»* (Чуб., с. 418–419; с. 430–431). У цій розвідці виявляємо загальну назву взуття *обувь*. У пізнішій лінгвістичній праці, словнику полтавських говірок II пол. ХХ століття В. С. Ващенко, із таким самим значенням зафіксовано номен *обу'вач'ка* [3], збережений у мовленні інформантів старшого віку і в наш час.

У сучасних середньонаддніпрянських говірках сема 'взуття, загальна назва репрезентована назвами *'обув* (Лк, Кнт, Млн, ВК, Влш, Вр, Гл, Гр, Грб, Дб, Дмй, Дн, Дрб, Зп, Злт, Ів, Ір, Іс, Кз, Кл, Кн, Кр, Лк, Лс, Лт, МК, Мл, Млв, Млн, Мсй, Мт, Ос, Пд, Пй, Пл, Пр, Прх, Пш, Св, Сг, СІ, Ст, Стб, Ств, Тр, Тш, Хд, Хх, Шб, Шр, Яс), *'обуз* (Нв), *убу'вач'ка* (Вш), *убу'ван'а* (Бг), *у'бовало* (Кв), *взу'т'а* (Дм, Кнт, Мс), *в'зуванка* (Др, Мд), *у'зованка* (Ан), *о'порки* (Дв, Зл, Мд). Зафіксовані назви похідні від псл. **ob-* та **jъz* (Фасмер, ІІІ, с. 10).

Лексема *о'порки* 'загальна назва взуття' виявлена спорадично в мовленні інформантів із говірок Південної Київщини. Зауважимо, що, на думку Т. В. Щербини, дослідниці говірок середньонаддніпрянсько-степового порубіжжя, номен *о'порки* мотивований дієсловом *одпороти* 'різати, розрізати': *о'порки* < 'те, що одпороли', і є багатозначним [11, с. 81]. У говірках Східного Поділля, за спостереженням Г. Г. Березовської, назва *о'порки* позначає обрізані гумові чоботи, у яких виконували роботу по господарству (Берез., с. 185). Дослідниця середньополіських говірок Г. І. Гримашевич указує на те, що в основі назви *о'порки* 'будь-яке взуття' лежить мотиваційна ознака 'спосіб виготовлення' [5, с. 174].

У записах П. П. Чубинського дізнаємося про те, що *«Летом... женщины и немногие изъ мужчинъ ходять босикомъ, а другіе заменяють ихъ черевиками»* (Чубинс., с. 419). За свідченням етнографів, така традиція тривала досить довго в першій половині ХХ століття [8, с. 102]. Жителі Середньої Наддніпрянщини переповідають: *'л'ітом / ой 'бо́же / 'бос'і 'б'іл'ш'іс'т' хо́дили / ни бу́ло н'і'яких 'тапоч'ок // бу́ло 'мати йде до 'церкви / 'дойде до 'церкви 'боса / а то'д'і на'д'іне ч'ири'вики / бо 'боса ж ни 'н'іде до 'церкви* (Кз); *'б'іл'ше 'бос'і хо́дили / і йа / бу́ло / йак 'воду 'носиш чи колос'ки там зб'і'райши по стир'ні / 'босий* (Кн); *'л'ітом 'б'іл'ш'іс'т' хо́дили 'бос'і* (Вз); *на 'тан'ц'і 'бос'і хо́дили / і кру'гом* (Мс); *а то й на с'вад'б'і тан'ц'у'йут' бос'і* (Кнт); *'бос'і хо́дили / йа о'це 'т'іки ни хо́д'у / а то гет' бо'с'іс'ін'ка* (Влш); *йа жи'ла на йа'ру ота'мо / і бос'а'ка аж у Горо'дишч'е* (Млв); *на 'ланку 'босі хо́дили* (Шр).

В обстежених говірках уживана лексема *ч'ири'вики* (Бб, Гр, Дн, Др, Ів, Кв, Кр, Мс, Пр Стб) та її словотвірний варіант *ч'ири'вич'ки* (Вз, Лт, Стб) на позначення літнього невисокого взуття, що закриває ногу не вище кісточок, вона є досить поширеною, що свідчить про збереження семантики давньої назви. Назва *ч'ири'вики* є нормативною й

характерна для літературної мови (СУМ, II, с. 302). Вона походить від *červī ‘шкіра з живота тварини’ (Фасмер, IV, с. 336), що засвідчує суфіксальний спосіб творення від праслов’янської твірної основи. І. І. Срезневський зауважував, що в давньоруській мові слово *черевий* мало варіанти *чръвий* та *черевикъ* (Срезн., III, с. 174, 177). У частині говірок ще добре збережена назва, що походить від давньої основи. Пізнішим утворенням вважаємо досить поширену назву на позначення семи ‘туфлі, взуття, що закриває ногу не вище кісточок’ – *туфл’і* (Кз, Пр, Шр), а найчастіше фонетичний варіант назви *тухл’і* (Бб, Вз, Влш, Вр, Гл, Гл, Грб, Дб, Дв, Дм, Дмн, Др, Ір, Кв, Кз, Кл, Мд, Мс, Нв, Пд, Стб, Тр Хх, Шр) та словотвірні варіанти *тухлики* (Нв), *тухол’ки* (Пш), *тухол’ки* (Вг, Дб, Хд).

На номінацію реалії вплинули різні диференційні ознаки, зокрема матеріал виготовлення, що виявлено в атрибутивному компоненті складеної назви – *‘кожан’і* *тухл’і* (Бб, Вг, Дн, Стб), *бризин’тов’і* *тухл’і* (Бб, Дм, Мс), *парусинов’і* *тухл’і* (Кз, Хх), *парусов’і* *тухл’і* (Мс), *тухл’і* *х’ромов’і* (Кв); колір: *тухл’і* *коричнев’і* (Дв), *тухл’і* *коричн’ов’і* (Тр), *тухл’і* *ч’орн’і* (Влш, Стб, Тс), *білен’к’і* *тухл’і* (Влш), *кох’вейн’і* *тухл’і* (Влш); особливості оздоблення – *тухлики з н’р’ажичкойу* (Нв), *тухл’і на н’р’ажич’і* (Мс), *тухл’і на шнур’ках* (Вз, Стб), *тухл’і на шнур’ч’ках* (Хх), *тухл’і на бантик* (Пд). Із лінгвістичних праць відомо, що назву *туфл’і* фіксують писемні пам’ятки з 1714 року [11, с. 84]. Номен є запозиченням із німецької мови (КЭСРЯ, с. 344; Фасмер, IV, с. 127).

Сему ‘літні туфлі без каблуків’ у частині говірок реалізують назви *‘лодоч’ки* (Хх), *бал’етки* (Вг, Ів, Мл, Мс, Пш, Тр), словотвірний варіант *бал’еточ’ки* (Вг). Лексема *бал’етки* є запозиченням із фр. *ballet*, що походить від іт. *balletto* ‘туфлі’ (ЕСУМ, I, с. 127). Припускаємо, що в основу назви *‘лодоч’ки* покладено МО «форма» – туфлі, які нагадують зовні човен.

Із розповідей інформантів дізнаємося про особливості носіння туфлів та їхню цінність: *‘як ку’тили тухл’і / так це т’іко у н’разник над’іват’ / зам’іж іш’ла / так н’ід’бори подби’вала // да вже на х’верму до’ношувала* (Дмн); *а при’їхали з Алма: ти до ‘баби д’івч’ата та’к’і / кажут’ / шо во’но за мода / ноги ч’орн’і / а б’еліе нос’к’і // а в мене ж ч’орн’і ноги / позаго’р’али / та ше й под’р’апан’і // а у б’ілих нос’ках і в тухл’ах* (Пш); *а тухл’і / іа то ч’о’гос’ іїх ни но’сила // іак с’тарша доч’ка був випуск / то ку’тила ж та’ки іїх // то іа в іїх там т’іки по’сид’іла / то іа прийш’ла до’дому та й за’кинула іїх / то іа ни з’найу й зараз де во’ни* (Вз); *‘боже м’іі / іа вже хо’дила в с’омий чи в’ос’мий клас / то іак по’бач’у було / в’ч’итил’ка ж іак н’рийде на каблук’ках / ой / іак же ж хоч’иц’а // вже ка’н’ешно бу’ли тухл’і* (Кз).

Способом носіння мотивована назва *босо’ножки* (Бб, Влш, Ір, Кв, Кз, Млн, Тр), що маніфестує сему ‘літне відкрите взуття’. Назва закріплена в літературній мові (СУМ, I, с. 248). Номен утворено шляхом основоскладання із суфіксацією. Назва *сандал’і* (Влш, Млн, Мс, Стб) – ‘сучасне легке взуття без каблуків із застібною-ремінцем’, запозичена з гр. мови через іт. *sandala* від лат. *sandalium* (Фасмер, III, с. 556). Словотвірні варіанти *шл’опан’ни* (Кв), *шл’опки* (Хд) позначають літне буденне взуття, мотивовані дієсловом *шл’опати*. У літературній мові фіксуємо назву *шл’опан’ч’і* (СУМ, II, с. 497).

У говірці села Безбородьки Драбівського району Черкаської області фіксуємо зневажливу назву *шч’еб’л’ети* ‘буденне взуття не вище кісточок із шкіри’. Лексема є запозиченням з італійської мови за посередництвом російської та німецької; іт. *stivalletti* ‘полуботки, високі черевики, чобітки’ (ЕСУМ, VI, с. 475; Фасмер, IV, с. 478; Черных, II, с. 425; Преображенский, II, с. 107; Bruckner, с. 328). Як бачимо, лексема розширила семантику та набула додаткової конотації.

Окрему мікрогрупу назв становлять репрезентанти семи ‘закаблук, задня тверда частина взуття, що охоплює п’яту’. Найбільш поширеною є лексема *каб’лук* (Бг, Вг, Вз, ВК, Влш, Вр, Вш, Гр, Грб, Дб, Дв, Дм, Дмй, Дрб, Зп, Зл, Злт, Ів, Ір, Іс, Кв, Кз, Кл, Кн, Кнт, Кр, Лс, Лт, Мд, МК, Мл, Млв, Млн, Мс, Мсй, Мт, Ос, Пд, Пй, Пл, Пр, Пш, Св, Сг, СІ, Ст, Ств, Тр, Тш, Хд, Хх, Шб, Шр, Яс) та її словотвірні варіанти *каблук’ч’ок* (Дн, Нв, Прх), *п’ідкаблук’ник* (Стб); менш уживаною є назва *п’ід’бор* (Бб, Лк.), словотвірний *п’ід’борч’ик*

(Бб) і морфологічний *п'ід'бори* (Дн, Дмн, Гл) варіанти. Етимологи зауважують, що назва *каб'лук* походить від тюрк. *каб* (*кап*) 'оболонка, футляр; взуття'; існує думка про власне слов'янське походження слова й про його зв'язок із семою 'дуга, вигин' (СУМ, IV, с. 65; ЕСУМ, II, с. 333; Фасмер, II, с. 151; Sławski, II, с. 10).

У частині говірок інформанти розрізняють реалію за диференційною ознакою «особливості крою», на що вказує атрибутивний компонент складеної назви, виражений прийменниково-іменниковими сполуками: *'тухл'і на каблук'* (Млн, Шр), *'тухл'і на каблук'і* (Грб), *'тухл'і на каблук'ах* (Дв, Грб, Кз), *'тухл'і на каблук'ах* (Дн), *'тухл'і на п'ід'бор'і* (Кн). У деяких говірках на номінацію вплинули різні мотиваційні ознаки: особливості виготовлення каблука – *'тухл'і на 'в'енс'кому каблук'у* (Вг); висота – *'туфл'і на ви'сокому каблук'і* (Пр), *'тухл'і на ниви'соких п'ід'борах* (Гр), *'тухл'і на ни'зен'кому каблук'і* (Стб), *'тухл'і на ви'сокому хо'ду* (Вз); зовнішня подібність – *ш'п'іл'ки* (Вг), *ко'з'ач'і н'іжки* (Ір).

Сема 'старе літнє взуття' репрезентована в досліджуваних говірках субстантивами *шкарбан'ц'і* (Пд), *ч'у'веки* (Стб), назви мотивовані особливістю носіння. Номен *шкарбан'ц'і* – демінутив лексеми *шкарбу'ни*, яка виникла як результат звуконаслідування, оскільки старе взуття під час носіння видає своєрідний звук (Фасмер, IV, с. 477). Назва *ч'у'веки* – фонетичний варіант від *ч'ув'аки* (тюрк.) «різновид м'якого шкіряного взуття без підборів, яке характерне для жителів Кавказу, Криму та Середньої Азії» (Ожегов, с. 815), виникла, очевидно, через втрату старим поношеним взуттям чіткої форми. Демінутив *ч'ув'іач'ки* (Кнт) у говірці села Кантакузівка Драбівського району Черкаської області побутує зі значенням 'зимове буденне взуття'.

На позначення легкого домашнього взуття в досліджуваних середньонаддніпрянських говірках функціонують назви: *'тапоч'ки* (Бб, Вг, Вз, ВК, Влш, Вр, Вш, Гл, Гр, Грб, Дб, Дв, Дм, Дмй, Дн, Дрб, Зп, Зл, Злт, Ів, Ір, Іс, Кв, Кл, Кн, Кнт, Кр, Лс, Лт, Мд, МК, Мл, Млв, Млн, Мс, Мсй, Мт, Ос, Пд, Пй, Пл, Пр, Прх, Пш, Св, Сг, СІ, Ст, Стб, Ств, Тр, Тш, Хд, Хх, Шб, Яс), *'лапт'і* (Бг, Кз, Лк, Нв, Шр), *'комнатн'і* (Др). Літературно нормативною є назва *'тапки* (СУМ, X, с. 37).

У зв'язку з відходом у минуле взуття, виготовленого з дерева чи із суцільного шматка шкіри, його давні назви архаїзувалися й збережені лише в кількох говірках. Сему 'взуття, виплетене з lika' реалізують у кількох говірках лексеми *лич'а'ки* (Мд, Кв, Нв) та *'лапт'і* (Вз, Гр, Дн, Млв, СІ, Стб). Обидві назви виникли за мотиваційною ознакою «матеріал виготовлення»: перша утворена суфіксальним способом від іменника *лико* (псл. *lyko*), а друга походить від псл. *larp'ь* «взуття, плетене з lika». Ще в кількох говірках мовці подають описові назви: *лич'а'ки з 'лити* (Кв); *дири'віан'і скоро'ходи з м'їа'кого 'дери'ва / з 'лити / шоб м'їа'к'і* (Кр); *із коно'пел' плі'ли та'кі мотуз'ки / а то'д'і 'лапт'і // 'лапт'і плі'ли з ро'гозу* (СІ); *лич'а'ки / муз'с'ка 'обув* (Лк); *лич'а'ки / то плі'ли та'к'і ц'і / босо'н'іжки 'можна ска'зат' / з 'лика / 'липове* (Ір); *а лич'а'ки це в'їа'зали / 'лози о'там на Чир'кашч'ин'і / з ло'зи / 'т'іки моло'десин'кої* (Кз).

Сему 'взуття з дерева' репрезентують назви *'довбанки* (Др, Кз, Мд), *посто'ли* (Мд, ВК, Кв, Нв), *дири'віа'ки* (Кв), *дере'віа'шки* (Шб). Часом інформанти подають опис реалії: *із 'дери'ва посто'ли ро'били / 'нач'е ви'довбували / ота'к'і ро'били бан'а'ки на 'ноги* (Нв); *дири'віан'і посто'ли / та'ке йак дири'віа'ки* (Кв); *на 'ноги із ло'зи плі'ли / посто'ли нази'валос'а* (Лт). Сема 'м'яке селянське взуття з цілого шматка шкіри без пришивної підошви, яке звичайно носили з онучами, прив'язуючи до ніг мотузками (волоками)' співвідносна у свідомості мовців з аналітичними сполуками *п'летин'і посто'ли* (Дн), *дири'віан'і посто'ли* (Пд), *посто'ли із 'кож'і* (Кнт). Отже, наявне сплутування значення із семою 'взуття з дерева'. Про архаїзацію назв та перехід лексем у пасивний словник свідчать коментарі діалектоносіїв, де контаміновано інформацію про взуття, виготовлене з дерева та суцільного шматка шкіри, або її зовсім втрачено: *д'ід ка'зав шо 'довбанки / посто'ли / т'і дов'бали* (Др); *посто'ли дири'віан'і при па'нах бу'ли // во'ни ли'гесин'кі*

були // ка'зала 'мати мо'їа з та'кого 'дери'ва ро'билос'а / а'бо плі'ли / як т'і / 'турки / в та'ких 'лап'т'ах 'ходат' (Нв); посто'ли 'ч'ула / а ни з'най'у шч'о та'ке (Мл).

У сучасних середньонаддніпрянських говірках засвідчено лексичну варіантність найменувань зимового взуття. У лексичному репертуарі вирізняємо семантичні мікрогрупи назв, утворених за диференційною ознакою «крій»: назви зимового взуття з короткими халявками та назви зимового з довгими халявками.

На позначення взуття з короткими халявками в середньонаддніпрянських говірках зафіксовано лексеми: 'боти (Кр, Млн, Прх), ру'минки (Вш, Дн, Млн, Шр), вен'герки (Млн), фонетичні варіанти бо'тинки (Бг, Вш, Грб, Дм, Дн, Зл, Кв, Мс, Пщ, Ст, Тш), бо'т'інки (Влш, Гл, Іс, Ст) і словотвірний варіант бо'т'іноч'ки (Дб). Продуктивними мотиваційними ознаками номінації вважаємо: матеріал виготовлення – бо'тинки 'кожан'і (Бг), бо'т'інки тр'ан'ч'ан'і (Гл), 'боти х'ромов'і (Кр), 'боти ри'зинов'і (Хх), бо'тинки ри'м'ін'і (Бг); колір – бо'тинки к'рас'н'і (Бг), 'ч'орн'і (Бг); крій – бо'тинки по к'істоч'ки (Дн), бо'тинки з дов'ген'кими ха'л'авками на каблук'у (Кв); оздоблення – бо'тинки з шнур'ками (Бг); оцінка мовця – 'боти 'модн'і (Прх); сезон носіння – бо'тинки вис'н'ан'і / о'с'ін'і (Кв). Припускаємо, що лексеми ру'минки, вен'герки виникли в говірках у зв'язку з появою відповідних реалій у магазині й мотивовані назвою місця, звідки походить реалія. Мовці згадують про їхні особливості: ру'минки длі'н'ен'к'і так'і / на шнур'ках (Вш); бо'тинки ви'сок'і / з хал'авками були / як поч'неш заві'язуват' їх (Ст); вен'герки як бо'т'інки на каблук'у і о'пушка 'м'ехова (Млн).

Не втрачає актуальності в мовленні діалектоносіїв старшого віку лексема 'ч'оботи (Ан, Бб, Бг, ВК, Влш, Гл, Гр, Грб, Дб, Дв, Дм, Дн, Зл, Ір, Іс, Кв, Кн, Кнт, Лк, МК, Млн, Мс, Нв, Пд, Пл, Пщ, СІ, Ст, Стб, Тр, Тш, Шр), її словотвірні варіанти ч'об'іт'ки (Вг, Зл, Пл, СІ), ч'об'іточ'ки (Кнт) 'різновид взуття з досить високими халявками' (СУМ, XI, с. 346).

Диференційна ознака «стать» вплинула на назви, виявлені в частині говірок: са'пожки (Вз, Вр, Грб, Дв, Др, Зл, Кв, Кз, Кл, Кр, Пщ, Тс, Шр), са'пожоч'ки (Вг), сапо'ги (Кр) – 'жіночі чоботи із високими халявками'. Від діалектоносіїв старшого віку дізнаємося про особливості виготовлення чобіт та їхню цінність: 'ч'оботи 'шили / був та'кий швец' / шив із 'кож'і / 'йалова 'кожа // та вич'и'нали / та 'шили о'то 'ч'оботи (Млв); а'ле ж 'ч'оботи були ни в бага'т'ох на сил'і / 'ч'оботи це оз'нака ба'гач'тва // йаки'ч'о й були 'ч'оботи то од'н'і на 'к'іл'ка душ (Пд).

Чоботи шили зі шкіри телят, свиней, коней. Визначальною мотиваційною ознакою, що вплинула на номінацію чобіт, є 'матеріал виготовлення'. Назви представлено атрибутивними сполуками: 'ч'оботи 'йалов'і (Ан, Бб, Влш, Іс, Кнт, Лк, Лт, Млв, Шр), 'ч'оботи 'кожан'і (Бб, Вг, Зл, Ір, Іс), 'ч'оботи 'ух'тов'і (Мс), 'ч'оботи 'шкар'пов'і (Гр); прийменниково-іменниковими сполуками 'ч'оботи із 'кож'і (Ст), 'ч'оботи з 'ременю (Зл), 'ч'оботи з то'вару (Дмн); описовими конструкціями – 'ч'оботи з нату'рал'ної 'кож'і (Дб).

Продуктивною в мовленні діалектоносіїв є номінація чобіт, виготовлених із хрому – «м'якої тонкої шкіри, вичиненої солями цього металу» (СУМ, XI, с. 151). Мовці переповідають, що це був один із найпопулярніших у першій половині ХХ століття вид чобіт, про що свідчить активність аналітичних назв 'ч'оботи х'ромов'і (Ан, Бг, Вг, ВЗ, Вр, Гр, Грб, Дв, Зл, Ір, Іс, Кв, Кз, Кн, Кр, Лт, Млн, Нв, Пл, Тш, Шр), словотвірний варіант 'ч'оботи хромо'вен'к'і (Пл). Свідчення мовців надають інформацію про реалію за різними характеристиками (соціальний статус, призначення, сфера використання, особливості носіння): як х'лотиц' а'бо 'д'івч'ина йде в х'ромових 'ч'обот'ах / то це вже 'дуже ба'гате (Хх); х'ромов'і 'мати но'сит' ни да'вала / то на п'разник / бо од'ір'ву з но'гами (Тш); х'ромов'і 'ч'оботи в с'в'ато (Шр); ч'об'іт'ки хромо'вен'к'і це на п'разник / а у 'будин' / то 'бурки (Пл); в 'мене 'бат'ко був во'єн'ий / то в 'н'ого ше називали х'ромов'і (Кз); х'ромов'і 'ч'оботи 'сил'но ри'п'іли // зай'ду в кал'ужу / о / во'ни по'том ни ри'п'і'ат' (Шр).

Назву д'ж'іми (Кр) 'чоловічі чоботи з хрому із широкими носками' записуємо в одній лівобережній середньонаддніпрянській говірці. Від жителя села Триліси

Олександрівського району Кіровоградської області дізнаємося про особливості досліджуваної реальії: *дж'іми з блис'куч'ойі 'кож'і* (Ан). Т. В. Щербина засвідчила номен *дж'іми* в говірках середньонадніпрянсько-степового порубіжжя на позначення чоловічих чобіт, у яких халява утворює великі складки. Дослідниця припускає, що назва є відантропонімним дериватом від імені Джім. Так називали черевики американських військових, а згодом стали використовувати для позначення чобіт [11, с. 70].

У записях II половини XIX століття П. П. Чубинського засвідчено: *«Въ праздничные дни девушки и молодья женщины носятъ цветные сапоги, приготовляемые изъ желтой, красной и зеленой кожи (сафьяна)»*. Архаїзовану назву *саф'іан'ц'і* (Гр) та її фонетичний варіант *сан'іан'ц'і* (Дн) 'чоботи, пошиті із тонкої м'якої шкіри найрізноманітніших кольорів, вигот. із козячих (рідше овечих, телячих) шкур' записано лише у двох говірках сіл Полтавської й Черкаської областей. Жителька села Гриньки Глобинського району Полтавської області описово подає значення лексеми: *в св'ат'ков'і д'н'і ч'олов'іки но'сили 'ч'оботи // ба'гат'і л'уди / то но'сили 'ч'оботи ч'ир'вон'і / зи'лен'і // на йїх ка'зали саф'іан'ц'і / ти'пер у нас 'кажут' 'замша // а то саф'іан'ц'і / шч'е і но'соч'ок так зак'руч'иний* (Гр). Про збереження давньої традиції носити чоботи у свято, до церкви чи в клуб свідчить номінація *'ч'оботи с'ат'ков'і* (Вк).

Пізніше, у II половині XX століття, набули популярності чоботи зі штучної тканини, що відбито в мовленні діалектоносіїв, зокрема з кирзи – «брезенту, просоченого хімічною речовиною, що не пропускає вологи; уживається як заміник шкіри» (СУМ, IV, с. 152). У мовленні інформантів старшого віку активно побутують складені назви *'кирзов'і 'ч'оботи* (Бг, Гл, Дн, Др, Кз, Кр, Млн, Пд, Пш, Тш), *'керзов'і 'ч'оботи* (Вш, Кнт, Мс, Нв, Пр, Тр), *'к'ірзов'і 'ч'оботи* (Вг, Вз, Кз, Лт, Млв, Шр) та універбативи *кирза'ки* (Пш, Млн, Мд), *кирз'а'ки* (Мд), *к'ірзови'ки* (Стб): *в основ'ному бу'ли 'кирзов'і 'ч'оботи / а 'кирза / це т'р'анка / т'іки на н'ій на'несино та'к'і йак о'то тио'нинка / т'іки тио'нина об'ємна / а то 'нач'е тио'нину тири'р'ізили // щоб во'ни ни прот'ікали / то на н'іч з'мазували 'д'огтим* (Пд). В одній говірці фіксуємо назву чобіт із дерматину – «штучної шкіри, просоченої нітроцелюлозою тканини, схожої на шкіру або на клейонку» (СУМ, II, с. 252): *'ч'оботи дирмон'т'інов'і* (Шр).

Досить популярним у Радянському Союзі було взуття, виготовлене з гуми, еластичної речовини, що не пропускає води, повітря й виготовляється шляхом вулканізації каучуку (СУМ, II, с. 193). Зокрема, сема'гумові чоботи' представлена атрибутивними сполуками *ри'зов'і 'ч'оботи* (Ів, Кн, Лк, Тр, Тш, Пр), *р'ізов'і 'ч'оботи* (Вз), *'ч'оботи ри'зинов'і* (Влш, Грб, Дн, Млн, Ст), *ро'зин'ан'і 'ч'оботи* (Вг), субстантивами *риза'ки* (Дмн, Кр), *ризиви'ки* (Пш), *розови'ки* (СІ). Із розповідей інформантів довідуємося про час виникнення реальії, оцінку мовцями: *'гумов'і 'ч'оботи зй'а'вилис' у к'ін'ц'і два'ц'ятого стол'іт'а / це був с'імди'с'ат' д'ругий / с'імди'с'ат' т'рет'ій // 'гумов'і 'ч'оботи зй'а'вилис' а у за'житоч'них л'удей // тири'с'іч'ний сил'а'нин у 'гумових 'ч'оботах ни хо'див / в'ін хо'див у 'кирзових / бо 'гумов'і 'ч'оботи бу'ли доро'г'і* (Пд); *м'ій бат'ко / дак 'з'іму у ри'зових 'ч'оботах* (Кн); *а на ро'боту хо'дили то'д'і з'і'мо'ю в 'ч'ому / в р'і'зових 'ч'оботах // при'мер'зали й о'нуч'і до ч'об'іт* (Вз); *а'бо р'іза'ки о'то пош'ло ж / ку'тив да но'сив ко'ли з'р'аз'ко* (Дмн); *в' мене 'д'ад'ко во'йен'ий був // та з гир'ман'ійі при'їхав / та при'віз о'то ха'л'ави з ч'об'іт во'йен'іх // то 'мати в'же в 'город / та по'ши'ла ми'н'і 'ч'оботи // у'же ми'н'і 'можна бу'ло йти тан'ц'у'ват' у клуб // а так же ж ку'ди ж ти 'п'ідиш у ризови'ках //* (Пш); *ри'зинов'і 'ч'оботи 'ц'ілий в'ік / чири'з те / 'мабут' но'гами 'йел'і п'лутайиш* (Влш).

У записях II половини XIX століття П. П. Чубинського на позначення семи 'верхня частина жіночого чобота' фіксуємо назви *халява*, *голенище*, які збережені й у сучасних середньонадніпрянських говірках: *ха'л'ава* (Ан, Бб, Бг, Вг, Вк, Влш, Вр, Вш, Гл, Гр, Грб, Дб, Дв, Дм, Дмй, Дн, Дрб, Зп, Зл, Злт, Ів, Ір, Іс, Кв, Кз, Кл, Кн, Кнт, Лс, Лт, Мд, МК, Мл, Млн, Мс, Мсй, Мт, Нв, Ос, Пд, Пй, Пл, Пр, Прх, Пш, Св, Сг, СІ, Ст, Стб, Ств, Тр, Тш,

Хд, Хх, Шб, Шр), *ха'л'авка* (Тш), *хал'ав'ки* (Дв). Назва *голі'нишч'є* (Кр, Лк, Млв, Яс), за нашими спостереженнями, є менш поширеною й зафіксована спорадично.

У народній мові відображена давня традиція утепляти чоботи. Із праці П. П. Чубинського дізнаємося, що *«зимою въ сапоги вкладываютъ для теплоты довольно значительный пукъ соломы – «устілки», и обертываютъ ноги въ «портняни (т. е. холщевыя) або суконни онучі»*. У мовленні носіїв середньонаддніпрянських говірок добре збережена лексема *'уст'іл'ка* ‘підстилка з шкіри, повсті, соломи, тканини, картону і т. ін., яку кладуть під ступню у взуття’, що стала нормативною (СУМ, Х, с. 501), хоч і виявляємо її варіативність на фонетичному та словотвірному рівнях: *'уст'іл'ка* (Вг, ВЗ Дв, Дмн, Дн, Др, Ір, Лк, Мс, Нв, Пд, СІ, Ст), *'вуст'іл'ка* (Ів), *с'т'ел'ка* (Іс, Влш), *с'т'елоч'ка* (Вг). Інформанти розрізняють назви реалії за матеріалом виготовлення: *'уст'іл'ка солом'яна* (Лк), *'уст'іл'ка з со'ломи* (Вг, Др, Дв, Мс Пд), *'уст'іл'ка з со'ломки* (Нв), *'уст'іл'ка / це со'лому тириг'нули* (Ір), *'уст'іл'ка з сук'на* (Дн), *'уст'іл'ка з ко'жуха* (Ст) або подають описово: *'вату'клали в 'ч'оботи* (Ів); *з кро'л'ів 'кож'ки'клали* (Ст).

Сему ‘онуча, клапоть полотна або сукна, яким обмотують ногу перед взуванням’ маніфестують назва *он'уч'і* (Бб, Бг, ВЗ, Влш, Гл, Грб, Дб, Дм, Дмн, Дн, Др, Зл, Ір, КЗ, Кн, Кр, Лк, Лт, Мд, МК, Мл, Млв, Пд, Ст, Тш, Хх, Шр) та її фонетичний варіант *у'нуч'і* (Ан), а також лексеми *пор'т'анки* (Дб, Дв, Іс), *об'мотки* (Нв). За мотиваційною ознакою ‘матеріал виготовлення’ мовці розрізняють складені найменування з атрибутивним компонентом, вираженим прикметником (*он'уч'і 'байов'і* (Шр), *о'нуч'і порт'н'ан'і* (Лк), *о'нуч'і полот'н'ан'і* (Гл), *о'нуч'і 'байков'і* (Дн, Гл)), чи прийменниково-іменниковою сполукою (*он'уч'і з сп'ід'нищ'і* (Дн, Др, Кн), *он'уч'і з со'роч'ки* (ВЗ, Млв), *он'уч'і з 'кохти* (Кн), *он'уч'і з шта'н'ів* (Дн), *он'уч'і з 'байки* (Др), *он'уч'і з полот'на* (Кр); *о'нуч'і / йа'кес' та'ке пом'йа'киє / ширс'т'ане* (Ір)). На особливості реалії за матеріалом виготовлення вказують номінації із компонентом значення ‘старий, зношений матеріал’: *он'уч'і з ста'ройі 'хустки* (Шр), *он'уч'і з ста'рого полот'на* (Хх), *он'уч'і з ста'ройі бай'ч'ини* (Пд), *он'уч'і з ган'ч'ірки* (Мд), *он'уч'і з ганч'ірок* (Ан), *он'уч'і із т'р'апок* (Хх), *он'уч'і з хва'нел'ки д'ранойі* (Дмн); *а з о'деж'і кот'ра р'вец':а а'бо на пар'ч'атки а'бо на о'нуч'і* (Ст); *'п'ісл'а вой'ни т'рохи 'легше с'тало / пойд'вилас' 'байка / то було / о'нуч'і // у'же в 'кирзовий 'ч'об'іт вк'рутиши о'нуч'у ста'ройіу бай'ч'иноіу / полот'но / во'но ж хо'лодне* (Пд). У говірці села Новаки Полтавської області записано такий коментар до лексеми *об'мотки*: *об'мотки / то у сол'дат'ів / а у нас о'нуч'і* (Нв).

Сему ‘зимове взуття з високими халявками’ в усіх сучасних середньонаддніпрянських говірках маніфестує назва *'вал'анки* (Ан, Бг, ВЗ, Вш, Гл, Дв, Дм, Дн, Зл, Кв, КЗ, Кн, Кнт, Кр, Мл, Млн, Мс, Нв, Пд, Пл, Пш, СІ) та словотвірні варіанти *'вал'ан'ц'і* (Ст), *'вал'аноч'ки* (Дб, Стб). Номен *'вал'анки* засвідчує дериваційні зв'язки з мотиватором *'вал'ати* ‘збивати (з шерсті)’ та його формою *валяний*, зимове взуття з валяної вовни [11, с. 73]. У говірках засвідчено складені назви на позначення цього взуття, де атрибутивний компонент указує на матеріал, із якого його виготовляли (*'фетров'і 'вал'анки* (Хх, Яс), *су'кон':і 'вал'анки* (Зл)) чи спосіб виготовлення (*'бит'і 'вал'анки* (Бг, Дмн, Др, Ів, Ір, Млн, Стб), *'шит'і 'вал'анки* (Вг, Вр, Др, Ів, КЗ, Кл, Лт, Прх)), оздоблення – *об'ложин'і ст'р'іч'коїу 'вал'анки* (Дв). Інформанти пояснюють: *а з 'ч'ого 'вал'анки / т'реба ши'нел'у / а ши'нел'а це ж сук'но //* (Лт); *'вал'анки 'шили / су'конце йа'кес' пога'нен'ке //* (Дмн).

На позначення зимового жіночого взуття із грубої тканини в обстежених говірках фіксуємо назву *'бурки* (ВЗ, Вр, Лк, Млн, Пл, Тс), запозичену з російської мови від *'бурка* ‘повстаний плащ’ (ЕСУМ, І, с. 302; ЭСБМ, І, с. 417; Шанский, І, в. 2, с. 233), та демінутив *'буроч'ки* (ВЗ, Пл).

У ХХ столітті популярним було гумове взуття. У сучасних середньонаддніпрянських говірках активно побутують лексеми на позначення семи ‘взуття (переважно гумове), що надівають поверх звичайного, щоб зберегти його від вологи’: *ка'лош'і* (Ан, Бг, Вг, ВЗ, Влш, Вш, Гл, Дб, Дм, Др, Зл, Ів, Ір, Іс, Кв, Лк, Мд, Млв, Мс, Нв, Пд, Пл, Прх, Ст, Тр, Шр),

її фонетичні *ко'лош'і* (Дмн, Дв, Кл, Кнт), *га'лош'і* (Бб, Вр, Гр, Дн, Кз, Кнт, Пр), словотвірний *ка'лошки* (Стб) варіанти, *'ч'ун'і* (Кр, Хх). Назви диференційовано за різними ознаками: крій – *ка'лош'і гли'бок'і* (Мс), *ка'лош'і м'іл'кен'к'і* (Нв); матеріал – *га'лош'і з ри'зини* (Кнт), *ка'лош'і з ри'зини* (Мс), *ка'лош'і ри'зов'і* (Кв), *ко'лош'і р'і'зов'і* (Кл); спосіб виготовлення – *ка'лош'і 'лит'і* (Ст). Коментарі інформантів свідчать про особливості виготовлення та носіння згаданого різновиду гумового взуття: *к'лейіли ко'лош'і з ри'зини і о'то над'і'вали на т'і 'вал'анки* (Кнт); *йак в'ій'на була / то 'ч'ун'і над'і'вали / 'ч'ун'і із с'кат'ів о'тих шо ма'шини / во'но бу'ло так йак га'лош'і / 'т'іки шо 'б'іл'ше зак'рит'і* (Хх).

На сьогодні серед представників старшого покоління досить популярним видом зручного легкого зимового взуття є *дутики*. Припускаємо, що лексема *'дутики* (Млн, СІ), фонетичний варіант *'дут'іки* (Вг) мотивована зовнішнім виглядом реалії – чоботи, виготовлені із м'якої тканини, що мають вигляд надутих.

Висновки і перспективи. Отже, аналіз назв взуття, засвідчених у мовленні людей старшого віку в сучасних середньонадніпрянських говірках, дає підстави стверджувати, що ця тематична група має досить розгалужену структуру. Репертуар найменувань містить як давні, так і сучасні назви. Окремі назви перейшли в пасивний словник у зв'язку з відходом у минуле реалій, які вони позначають. Релевантними диференційними ознаками, що вплинули на номінацію різновидів взуття, є «матеріал», «крій», «спосіб виготовлення», «оздоблення», «час носіння». Серед досліджуваних номінацій переважають однослівні назви, аналітичні найменування репрезентують незавершеність процесу номінації. У складі тематичної групи лексики на позначення взуття переважають питомі одиниці праслов'янського походження, частина назв запозичена з німецької, французької, італійської, тюрських мов. У перспективі дослідження плануємо простежити географію поширення давніх назв.

Умовні позначення говірок

Бг – Богуславець, Гл – Гельмязів, Дн – Деньги, Дм – Домонтове, Лк – Лукашівка, Мл – Маліївка, Пд – Підставки, Пщ – Піщана Золотоніський район, Бб – Бобринця, Кл – Келеберда, Лт – Литвинець, Прх – Прохорівка Канівський район, МК – Малі Канівці, Млн – Мельники, Кр – Крутьки Чорнобаївський район, Іс – Іскрене Шполянський район, Кн – Кононівка, Кнт – Кантакузівка, Шпр – Шрамківка Драбівський район, Дб – Дубіївка, Ір – Ірдинь, Лс – Лески, Св – Свидівок, Сг – Сагунівка, Ст – Степанки, Яс – Яснозір'я Черкаський район, Стб – Стеблів, Вг – Виграїв, Грб – Гарбузин, Др – Драбівка Корсунь-Шевченківський район, Вз – В'язівка, Влп – Вільшана, Вр – Воронівка, Мл – Мліїв Городищенський район Черкаська обл.; Ан – хутір Антонівка село Триліси Олександрівський р-н Кіровоградська область; Дв – Дівички, Дм – Дем'янці, Тш – Ташань, Кв – Ковалівка Переяслав-Хмельницький район, Мд – Медвин, Мс – Мисайлівка, Св – Саварка, Хх – Хохітва Богуславський район, Зп – Запруддя, Ств – Стави, Шб – Шубівка Кагарлицький район, Зл – Зеленьки, Кз – Козин, Мт – Матвіївка, Пії – Миронівський район, Ос – Острів Рокитнянський район Київська область; Гр – Гриньки, Пр – Пронозівка Глобинський район, Ів – Іванівка Семенівський район, ВК – Велика Круча, Тр – Тарасівка Гребінківський район, Нв – Новаки, Пл – Пулинці Лубенський район, Злт – Золотухи, СІ – Старий Іржавець Оржицький район, Вш – Вишняки, Кв – Ковалі, Мс – Мусіївка, Хд – Худоліївка Хорольський район Полтавська область.

Список використаної літератури

1. Бабий Ф. И. Бытовая лексика говорів середнього басейна Горини (названня одягу, обуви і головних уборів) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.02 / Ужгородський національний університет. Ужгород, 1985. 228 с.
2. Березовська Г. Г. Структурна організація та географія назв одягу і прикрас у східноподільських говірках : автореф. дис. ...канд. філол. наук : 10.02.01 / Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. Київ, 2011. 22 с.
3. Ващенко В. С. Лінгвістична географія Наддніпрянщини. Дніпропетровськ, 1968. 157 с.
4. Гавадзин О. Я. Назви одягу, взуття, головних уборів, прикрас Покуття: структура, семантика, ареалогія : автореф. дис. ...канд. філол. наук : 10.02.01 / ДВНЗ «Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника». Івано-Франківськ, 2014. 20 с.
5. Гримашевич Г. І. Номінація одягу та взуття в середньополіському діалекті : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Національна академія наук України; Інститут української мови. Київ, 2003. 532 с.
6. Дерке М. Ж. Назви одягу в угорських говорах Закарпаття : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.09 / Ужгородський національний університет. Ужгород, 2002. 184 с.

7. Клименко Н. Б. Назви одягу в східностепових говірках Донеччини : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Донецький національний ун-т. Донецьк, 2001. 400 с.
8. Ніколаєва Т. О. Історія українського костюма. Київ, 1996. 173 с.
9. Папкова Н. І. Назви одягу в українських говорах Карпат (структурно-семантична, генетична та ареальна характеристика) : автореф. дис. ...канд. філол. наук : 10.02.01 / Національний педагогічний ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2000. 19 с.
10. Пономар Л. Назви одягу Західного Полісся. Київ, 1996. 182 с.
11. Щербина Т. В. Середньонадніпрянсько-степове діалектне порубіжжя: у світлі ізоглос : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Національна академія наук України; Інститут української мови. Київ, 2003. 534 с.

Список використаних джерел

- Березовська – Березовська Г. Словник назв одягу та взуття у східноподільських говірках. Умань : Уманське комунальне видавничо-поліграфічне підприємство, 2010. 348 с.
- ЕСУМ – Етимологічний словник української мови : у 7 т. Т. 1–6. Київ : Наукова думка, 1982–2012.
- КЭСРЯ – Шанский Н. М., Иванов В. В., Шанская Т. В. Краткий этимологический словарь русского языка. Москва, 1975. 644 с.
- Ожегов – Ожегов С. И. Словарь русского языка. Около 57 000 слов. Изд. 10-е, стереотип. / под ред. д-ра филол. наук, проф. Н. Ю. Шведовой. Москва : Сов. Энциклопедия, 1973. 846 с.
- Преобр. – Преображенский А. Г. Этимологический словарь русского языка. Т. 1–2. Москва, 1959.
- Срезн. – Срезневский И. И. Материалы для словаря древнерусского языка. Т. 1–3. Москва, 1893–1912.
- СУМ – Словник української мови : в 11 тт. / АН УРСР ; Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1970–1980.
- Фасмер – Фасмер М. Этимологический словарь русского языка. Т. 1–4. Москва : Прогресс, 1986–1987.
- Черных – Черных П. Я. Историко-этимологический словарь современного русского языка. Москва, 1993. Т. 1–2.
- Чубинський – Чубинський П. П. Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский край. Т. 1–7. СПб, 1872–1878.
- Шанский – Шанский Н. М. Этимологический словарь русского языка Т. 1. Вып. 1–5. Москва, 1963–1973.
- ЭСБМ – Этымалагічны слоўнік беларускай мовы / пад рэд. В. У. Мартынава. Т. 1 –11. Мінск : Навука і техника, 1978–2006.
- Brückner A. Słownik etymologiczny języka polskiego. Kraków : Krakowska Spółka Wydawnicza, 1957. 805 s.
- Slawski F. Słownik etymologiczny języka polskiego. T. 1–5. Kraków : Nak. Tow. Miłośników Języka Polskiego, 1952–1982.

References

1. Babij, F. I. (1985). By'tovaya leksika govorov srednego bassejna Gory'ni (nazvaniya odezhdy', obuvi i golovny'kh uborov) [The household vocabulary of the dialects of the middle pool of Goryni (names of clothes, footwear and headgear)]. PhD dissertation (Ukrainian language). Uzhhorod, 228 (in Russ.).
2. Berezovska, H. H. (2011). Strukturna orhanizatsiia ta heohrafiia nazv odiahu i prykras u skhidnopodilskykh hovirkakh [Structural organization and geography of the names of clothes and ornaments in the Eastern Podil dialects]. Extended abstract of PhD dissertation (Ukrainian language). Kyiv, 20 (in Ukr.).
3. Vashchenko, V. S. (1968). Linhvistychna heohrafiia Naddniprianshchyny: Leksychni materialy [Linguistic geography of the Dnieper: lexical materials]. Dnipropetrovsk, 158 (in Ukr.).
4. Havadzyn, O. Ya. (2014). Nazvy odiahu, vzuttia, holovnykh uboriv, prykras Pokuttia: struktura, semantyka, arealohiia [Names of clothes, shoes, hats, jewelry Pokuttia: structure, semantics, areology]. Extended abstract of PhD dissertation (Ukrainian language). Ivano-Frankivsk, 20 (in Ukr.).
5. Hrymashevych, H. I. (2003). Nominatsiia odiahu ta vzuttia v serednopoliskomu dialekti arealohiia [Nomination of clothing and footwear in the Middle Polish dialect]. PhD dissertation (Ukrainian language). Kyiv, 532 (in Ukr.).
6. Dierke, M. Zh. (2002). Nazvy odiahu v uhorskykh hovorakh Zakarpattia [Names of clothes in the Hungarian dialects of Transcarpathia]. PhD dissertation (Finno-Ugric and amateur languages). Uzhhorod, 184 (in Ukr.).
7. Klymenko, N. B. (2001). Nazvy odiahu v skhidnostepovykh hovirkakh Donechchyny [Names of clothes in the eastern steppe dialects of Donetsk region. PhD dissertation (Ukrainian language). Donetsk, 400 (in Ukr.).
8. Nikolaieva, T. O. (1996). Istoriia ukrainskoho kostiuma [History of Ukrainian costume]. Kyiv, 173 (in Ukr.).
9. Pashkova, N. I. (2000). Nazvy odiahu v ukrainskykh hovorakh Karpat (strukturno-semantychna, henetychna ta arealna kharakterystyka) [Names of clothes in the Ukrainian dialects of the Carpathians (structural-

semantic, genetic and areal characteristics)]. Extended abstract of PhD dissertation (Ukrainian language). Kyiv, 19 (in Ukr.).

10. Ponomar L. (1996). Nazvy odiahu Zakhidnoho Polissia [Names of clothes of Western Polissya]. Kyiv, 182 (in Ukr.).

11. Shcherbyna, T. V. (2003). Serednonaddnipriansko-stepove dialektne porubizhzhia: u svitli izohlos [Middle Dnieper-steppe dialect border: in light isoglosse]. PhD dissertation (Ukrainian language). Kyiv, 534 (in Ukr.).

T. B. BOBER. NOMINATION OF FOOTWEAR IN MID-UPPER-DNIEPER DIALECTS

Summary. Introduction. *This article on the material collected in modern Mid-Upper-Dnieper dialects, the principles of nomination of footwear are investigated. The motivational features that influenced the nomination are determined, basic motivational models are established and the word-forming means of the units of the named lexical-semantic group are analyzed.*

Purpose. *The representation of lexical unit repertoire of some household vocabulary gives an opportunity to investigate the repertoire and principles of nomination of footwear in modern Mid-Upper Dnieper dialects.*

Methods. *To achieve the goal set, the following methods of scientific investigation are applied: expedition (to fix dialectal material), description (to register and systematize material), comparative analysis (to compare the names of footwear at different time slices), component analysis (to split the meaning of a word into its elementary meanings).*

Results. *Linguistic and ethnographic sources on the research topic are analyzed in the article. The repertoire of lexical units is partially kept in the speech of older dialect speakers. The complex of nomination footwear is supplemented by new tokens. The nomination is represented by specific Slavic names and borrowings.*

Originality. *A new factual material showing principles of nomination of names of footwear from the Mid-Upper Dnieper dialects is recorded for the first time in the modern Mid-Upper Dnieper dialects by expeditions. The obtained data complete the information on the vocabulary of the Mid-Upper Dnieper dialects.*

Conclusion. *The lexical-semantic group of footwear has a branched structure. The more productive differential features that influenced the nomination include the “material”, “cut”, “color”, “decoration”, “wearing time” of reality. The task of future studies is to replenish the repertoire of names of footwear from the Mid-Upper Dnieper dialects, to deepen the analysis of the principles of nomination, to find out the main ways and means of naming.*

Key words: *Mid-Upper-Dnieper dialects, thematic group of vocabulary, lexical-semantic group, differential sign, motivational sign, motivational model.*

Надійшла до редакції 11.02.21

Прийнято до друку 25.04.21